

תקציר מנהלים

מטרת החינוך צריכה להיות: אנשים המצטיינים בעצמאות - במחשבה ובמעשה - ועם זאת רואים בשירות למען הכלל את משימת חייהם העיקרית. (אלברט איינשטיין)

התוכנית "התפתחות אישית ומעורבות חברתית" היא תוכנית רב שנתית המתקיימת בבית ספר מכיתה א' ועד י"ב. חוזר זה מתייחס לשלב התוכנית שבין כיתה ז' ל-י"ב: בכיתות ז'-ט': התוכנית מתבצעת כחלק מתוכנית הליבה של החינוך החברתי; בכיתות י'-י"ב: עמידה בחובות התוכנית היא תנאי מחייב לקבלת תעודת בגרות. התוכנית מכוונת לטפח בוגר ערכי בעל יכולת ניהול עצמי עם תחושת ערך, מסוגלות ומשמעות, המרגיש שייכות ואחריות לסביבתו הקרובה והרחוקה ומאמין בכוחו להשפיע לטובה על קהילתו, החברה והמדינה. ומוכן להשתתף בעיצובן ובבנייתן.

התוכנית מבוססת על הגישה הפדגוגית של למידה מתוך שירות (service learning).

התוכנית מתנהלת על פי עקרונות הלמידה הרגשית חברתית (SEL - Social Emotional Learning)*

עקרונות מרכזיים

- ✓ התוכנית משלבת למידה עיונית, ערכית ורגשית בתחום הדעת ובשעת החינוך והתנסות מעשית ליישום הנלמד בכיתה בתרומה לקהילה ולחברה. ההתנסות מלווה בשיח רפלקטיבי לעיבוד ההתנסות המעשית, לגיבוש הבנות ולהעמקה של הלמידה העיונית.
- ✓ הלמידה משולבת באורח החיים הבית ספרי, בתחומי הדעת, בשעות חינוך, בשעות פרטניות וכד'.
- ✓ התוכנית היא מערכתית, ולכן חשוב שכלל הצוות יהיה שותף בהפעלתה. מומלץ שמנהל בית הספר יבנה שגרות המאפשרות עבודת צוות בנושא.
- ✓ לצוות ההוראה תפקיד מרכזי בהכשרת התלמידים ובליוי שלהם במהלך ההתנסות. לכן, מנהל בית הספר ידאג להכשיר את הצוות לשילוב המעורבות בתחומי הדעת ולהקנות לחברי הצוות מיומנויות לניהול שיח רפלקטיבי.
- ✓ מעורבות מחנך הכיתה בהובלת תהליכים של התבוננות מודרכת בסביבה החברתית-ערכית של התלמיד – הקהילה הקרובה והחברה הישראלית במעגלים מתרחבים – חשובה מאוד למיצוי ההזדמנות החינוכית ערכית שיש בתוכנית.
- ✓ על המחנכים להתמקד בליוי ההתפתחות האישית של התלמיד וביצירת הזדמנויות ללמידה חברתית רגשית באמצעות זיהוי נקודות החוזק של התלמיד ויצירת מוטיבציה שלו לפעולה שיש בה השפעה על הסובב אותו.
- ✓ על המחנכים לעודד כל תלמיד ותלמידה להאמין ביכולתם להשפיע ולתרום לקהילה ולעזור להם לבחור את תחום ההתנסות בהלימה לצורכיהם וחזקותיהם.
- ✓ חשוב לגלות רגישות לתלמידים אשר מתקשים להשתלב בפעילות ולתמוך בהם עד שימצאו אפיק של תרומה, שיאפשר להם לחוש מסוגלים, בעלי ערך ומשמעותיים.

- ✓ על המחנכים לגלות עניין בפעילות התלמידים ולהזכיר להם שוב ושוב את היותם כתובת זמינה להיוועצות, לשיתוף ברגעי הישג ולשיתוף בקשיים, בתסכול או בקושי.
 - ✓ חשוב לאפשר לתלמידים בחירה אישית בנוגע למקום ההתנסות המעשית ולדרכי ההתנסות ולאפשר יזמות אישית וקבוצתית. חשוב להתמקד בתהליך היזמי ולקיים התבוננות רפלקטיבית על התהליך בעת קיומו ובסיומו (על פי מעגל הלמידה של קולב) ¹ **ד"ר מירי דרסלר, "מעגל הלמידה ההתנסותית של קולב"**.
 - ✓ בכיתות ז'-ט', יש לכוון את התלמידים להתבוננות בסביבה הקרובה שלהם ובקהילת בית הספר. לכן, המעורבות החברתית תתבצע במסגרת הבית ספרית, והתלמיד ינצל את חוזקותיו לשיפור שגרת בית הספר. כל זאת בהלימה לבחירתו של התלמיד ולרצונו.
 - ✓ מומלץ להתחיל להכין את התלמידים בכיתה ט' לקראת דרישות התוכנית בכיתה י' בהיבטים רגשיים וערכיים (ראו סילבוס לכיתה ט').
 - ✓ בכיתות י'-ב', יש לכוון את התלמידים להתבוננות בצורכי הקהילה במעגל מתרחב – בית ספר, יישוב, המדינה והעולם. **בכל מקרה, הבחירה של התלמידים היא שתקבע את מסגרת ההתנסות.**
 - ✓ בית הספר ישתדל לחבר את כלל הצוות לתחום המעורבות החברתית ולחבר בין ההתנסות המעשית ובין תחומי הדעת בהנחייתם של המורים המקצועיים. זאת בהנחה כי בלמידה בתחומי הדעת, במגוון המגמות, יוכלו התלמידים ליישם את הנלמד במרחבי ההתנסות בקהילה כחלק מתהליכים היוצרים למידה רלוונטית ומעצימה.
 - ✓ התוכנית בנויה משני ממדים: ממד עיוני וממד התנסותי:
שלושת מרכיבי הממד העיוני
 - א. **למידה עיונית בתחום הדעת** – למידה המעשירה את ההתנסות במעורבות, לדוגמה: התלמידים ילמדו לכתוב כתיבה רפלקטיבית בשיעורי לשון או ילמדו נושא מתוך תוכנית הלימודים המאפשר למורה להעלות שאלה פורייה שתשמש מנוף ליזמות חברתית של התלמידים. לדוגמה: כיצד אפשר לעורר מודעות למשבר האקלים בקרב אוכלוסיות שונות.
 - ב. **למידה עיונית בשעת חינוך** – למידה המלווה את התלמידים בהכנה להתנסות. הלמידה כוללת ברור אישי של חוזקות ושל חולשות, של חלומות ושל צרכים של התלמידים עצמם לשם הצבת מטרות ויעדים בהתנסות ובחירה מושכלת במקום התנסות. במהלך ההתנסות, הלמידה כוללת שיח ערכי ושיח רגשי חברתי ומתמקדת בפיתוח מיומנויות בהתאם לחוויות של התלמידים בהתנסות. לקראת סיום ההתנסות השנתית, הלמידה כוללת עיסוק במשוב להפקת לקחים והיערכות לפרדה.
 - ג. **ליווי ותמיכה באמצעות שיח רפלקטיבי** – ליווי יתקיים גם בקבוצות קטנות ובמסגרת השעות הפרטניות.
- שני סוגי התנסויות בממד ההתנסותי (מעשי)**
- א. **התנסות פרטנית או קבוצתית (של תלמיד, של קבוצת תלמידים או של כיתה)** – התלמידים יבחרו במקום התנסות מתוך רשימה מוצעת או במקום שאינו ברשימה אך אושר על ידי הרכז על פי נוהל ההסדרה. ההתנסות האישית יכולה להיות של תלמיד בודד או של קבוצה הבוחרת יחד במקום התנסות בתיאום הצוות החינוכי ובליווי שלו.
 - ב. **התנסות בפיתוח ויישום מיזם (של קבוצה)** – בכל שנה, התלמידים יחוו חוויה של פיתוח ויישום מיזם חברתי (פרויקט). ההתנסות תכלול זיהוי של צורך חברתי, חקר הצורך וסיבותיו, תכנון מענים לצורך, יישום ושיתוף הכולל הפקת לקחים. ההכנה של התלמידים להפקת הפיתוח ויישום מיזם היא באחריות המורה, החונך, המחנך או כל אחד מהצוות החינוכי שאושר עי מנהל/ת בית הספר.
- ✓ הלמידה וההתנסות יאפשרו טיפוח מיומנויות תוך-אישיות, בין-אישיות וחברתיות; ביטוי אישי ומימוש עצמי וגילוי מנהיגות ויזמות חברתית.

✓ הערכת התלמיד בתוכנית התלת שנתית תתבצע מדי שנה, בכיתות י"ב, בהלימה **למדדי ההערכה ולשקלול הציונים, כפי שמופיע בפרק הערכה בחוזר זה**, הציון הסופי של התלמיד, בסוף י"ב אשר יופיע בתעודת הבגרות, יהיה שקלול של הערכתו במשך שלוש השנים ויועבר מביה"ס לאגף הבחינות בהתאם להנחיות האגף בכל שנה.

משאבים העומדים לרשות בית הספר והרשות המקומית

- ✓ העסקת רכז התפתחות אישית ומעורבות חברתית בהיקף של 0.4 ש"ש לכיתה + 6% גמול תפקיד.
- ✓ בבתי ספר לחינוך המיוחד המפעילים את התכנית יתווספו 0.4 שעות לכיתה לרכז החברתי המקבל 10% גמול. עבור ביצוע התפקיד, מנהל בית הספר יכול לחלק את המשימה בין שני רכזים.
- ✓ הדרכה בית ספרית על ידי מדריכי מינהל ח"ן ושפ"י
- ✓ השתתפות המשרד באמצעות גפ"ן בהעסקת מנהל תחום התנדבות רשותי, לפי מפתח של 400 תלמידים ומעלה, לרשויות העומדות בכל תנאי הסף המופיעים בגפ"ן הרשותי.
- ✓ מערכת משרדית ממוחשבת ומאובטחת לניהול התוכנית (טריביו)

תהליך ההתארגנות בבית הספר

- ✓ מינוי רכז בית ספרי להתפתחות אישית ומעורבות חברתית בהלימה לתנאים.
- ✓ גיבוש מדיניות בית ספרית להפעלת התוכנית, כולל שגרות לעבודת הצוות וליווי התלמידים במהלך התוכנית.
- ✓ שילוב התוכנית בהיערכות בית ספרית.
- ✓ יש להיערך להשתתפותם של תלמידים עם זכאות לשירותי חינוך מיוחדים: באופן מותאם לתפקודו ולצרכיו של התלמיד, להתאמות ולהנגשות הנדרשות במקום ההתנסות וכדומה. במידת הצורך ניתן להתייעץ עם צוותי החינוך המיוחד, ניתן להסתייע בחומרים המוצגים באתר **"לשם שינוי"** - התנדבות ילדים ובני נוער עם מוגבלות.
- ✓ היערכות לפיתוח מקצועי של צוות ההוראה בכלל ובהיבטים ייחודיים להתפתחות אישית ומעורבות חברתית בפרט.

✓ הגדרת מסגרות הפעילות כמפורט להלן

מסגרות הפעילות העיוניות	כיתה י' אני והקהילה	כיתה י"א אני והחברה	כיתה י"ב אני והמדינה
ממד עיוני (זמן מורה-תלמיד)			
תחומי הדעת*	בהתאם לבחירת המורה, לשילוב בין תחום הדעת והמעורבות החברתית	בהתאם לבחירת המורה, לשילוב בין תחום הדעת והמעורבות החברתית	בהתאם לבחירת המורה, לשילוב בין תחום הדעת והמעורבות החברתית
שיעורי חינוך, ימי מוקד, סמינרים ערכים, מושגי יסוד, מיומנויות והעשרה	בהיקף של מינימום 21 שעות	בהיקף של מינימום 15 שעות	בהיקף של 4 שעות עיוניות לפחות,
שעות פרטניות	לפחות שעה פרטנית אחת מהשעות הפרטניות של המחנך	לפחות שעה פרטנית אחת משעות הפרטניות של המחנך	לפחות שעה פרטנית אחת משעות הפרטניות של המחנך
	כל מורה בתחום הדעת יכול לבחור להמיר שעה פרטנית אחת לטובת ליווי קבוצה קטנה במעורבות בתחום הדעת.	כל מורה בתחום הדעת יכול לבחור להמיר שעה פרטנית אחת לטובת ליווי קבוצה קטנה במעורבות בתחום הדעת.	כל מורה בתחום הדעת יכול לבחור להמיר שעה פרטנית אחת לטובת ליווי קבוצה קטנה במעורבות בתחום הדעת.

* **שילוב תחום הדעת יכול להתקיים בשני ערוצים אפשריים: ערוץ ראשון** – העשרה עפ"י הנושאים הנלמדים בתחום ויכולים להעמיק את הלמידה באותו עניין. לדוגמא: בלשון מלמדים כתיבה רפלקטיבית.

ערוץ שני – המורה בתחום הדעת מאפשר לתלמידים לבחור נושא נלמד שיושם הלכה למעשה במעורבות חברתית. לדוגמא: תלמידים הלומדים במגמת תאטרון – יוכלו לחבר את הנלמד במגמה לצורך חברתי כמו למשל: חיבור עם הגיל השלישי. ובמטלת הביצוע שלהם בתאטרון יחברו לקשישים שסיפור חייהם יהפוך למיצג במגמה. או שבמסגרת המשימות בתחום הדעת יבנו משימה מחוברת לצורך שזיהו בקהילה והיא תוכר כהשתתפות בתכנון וביצוע מיזם.

זמן ההתנסות המעשית	כיתה י'	כיתה י"א	כיתה י"ב
ממד מעשי התנסותי - (זמן תלמיד)			
התנסות מעשית בשירות בקהילה	מינימום 60 ש' שנתיות	מינימום 30 ש"ש	לבחירת התלמיד: התנסות מעשית בשירות בקהילה או פיתוח ויישום מיזם. אם בחר בהתנסות מעשית – המינימום הוא 26 שעות שנתיות. **
	(בהצלחה ציון 3) מינימום 65 ש"ש	(בהצלחה ציון 3) מינימום 40 ש"ש	(בהצלחה ציון 3) מינימום 40 שעות שנתיות - התנסות מעשית או פיתוח ויישום מיזם או 10 ש' פרטני/קבוצתי + 30 ש' מיזם
		(בהצטיינות ציון 4) מינימום 60 ש"ש	(בהצטיינות ציון 4) מינימום 60 שעות שנתיות או החלופות המפורטות מטה **
התנסות בפיתוח ויישום מיזם חברתי, על ידי קבוצה או על ידי כיתה	בנוסף לשעות ההתנסות המעשית, התלמיד יידרש להשתתפות בפיתוח ויישום מיזם חברתי בכל שנה. (ראה כללים לפיתוח מיזם עמוד _____)		
הכשרה לתפקיד על ידי איש הקשר במקום ההתנסות	בהתאם לצורכי התפקיד	בהתאם לצורכי התפקיד	בהתאם לצורכי התפקיד

* שעות ההתנסות המעשית, נקבעו כמינימום של שעתיים בשבוע, בנוסף, על כל תלמיד להשתתף בתהליך לביצוע פיתוח ויישום מיזם חברתי.

** בכיתה י"ב:

- כדי לקבל את הציון 3 (בהצלחה), עליו לעמוד באחת משתי אפשרויות:
התלמיד מחויב בהתנסות מעשית בשירות בקהילה בהיקף של מינימום 40 ש' או בפיתוח ויישום מיזם. או בשילוב של 10 ש' התנסות מעשית בשירות בקהילה + 30 ש' פיתוח ויישום מיזם.

- כדי לקבל את הציון 4 (בהצטיינות), עליו לעמוד באחת משתי האפשרויות:
התנסות מעשית בשירות בקהילה בהיקף של מינימום 60 ש' או פיתוח ויישום מיזם בהיקף של מינימום 60 ש'. או שילוב בין התנסות מעשית בשירות בקהילה בהיקף של מינימום 30 ש' + פיתוח ויישום מיזם בהיקף של מינימום 30 ש'.

הערכת התלמיד בהתפתחות אישית ומעורבות חברתית:

ציונים	2 מדדי הערכה כמותי ואיכותני	ציון 4 הצטיינות	ציון 3 בהצלחה	ציון 2 סיים	ציון 1 לא זכאי לתעודת הבגרות
כיתה י'	כמותי	-	65 ש' התנסות מעשית + מיזם	60 ש' התנסות מעשית + מיזם	59 ש' התנסות מעשית + מיזם
	איכותני	-	סך הנקודות 8-9	סך הנקודות 4-7	סך הנקודות 3
כיתה י"א	כמותי	60 ש' התנסות מעשית + מיזם	40 ש' התנסות מעשית + מיזם	30 ש' התנסות מעשית + מיזם	עד 29 ש' התנסות מעשית + מיזם
	איכותני	סך הנקודות 9	סך הנקודות 8-9	סך הנקודות 4-7	סך הנקודות 3
כיתה י"ב	כמותי	60 ש' התנסות מעשית או 30 ש' + 30 מיזם	40 ש' התנסות מעשית או מיזם, או 10 ש' התנסות אישית / קבוצתית + 30 ש' מיזם	26 ש' התנסות מעשית או מיזם או שילוב בין התנסות אישית / קבוצתית למיזם	עד 29 ש'
	איכותני	סך הנקודות 9	סך הנקודות 8-9	סך הנקודות 4-7	סך הנקודות 3

- לתלמידים עם זכאות לשירותי חינוך מיוחדים, יגובשו דרישות הערכת התלמיד בהלימה לצורכיהם והחלטת המוסד החינוכי כפי שמוצגת בתכנית המותאמת, ולא פחות מ-70% מהיקף השעות לעיל.

אנשים טובים
נעמי שמר
מילים ולחן: נעמי שמר

איש אחד יבנה לי גשר כדי לחצות נהר
איש אחר יצמיח יער במורדות ההר
ואישה טובה אחרת, אם יהיה קשה
רק תצביע אל האופק ותבטיח ש -

אנשים טובים...

וממש כמו צמחי הבר הבודדים
הם עוצרים תמיד את החולות הנוודים
הרקיע מתבהר, וכבר אפשר לראות
אנשים על אם הדרך מחכים לאות

אנשים טובים...

תפקחו את העיניים, תסתכלו סביב
פה ושם נגמר החורף ונכנס אביב
בשדה ליד הדרך יש כבר דגניות
אל תגידו לי שכל זה לא יכול להיות

אנשים טובים באמצע הדרך

אנשים טובים מאוד

אנשים טובים יודעים את הדרך

ואיתם אפשר לצעוד

איש אחד קנה לי ספר בן מאה שנה
איש אחר בנה כינור שיש בו מנגינה
ואישה טובה אחרת לי נתנה את שמה
ומאז אני בדרך שרה במקומה

אנשים טובים...